

Janczak, Julian

"Katalog dawnych map Rzeczypospolitej Polskiej w kolekcji Emeryka Hutten Czapskiego i w innych zbiotach", T. I: "Mapy XV-XVI wieku", Wojciech Kret, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1978 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 24/3, 703-704

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Katalog dawnych map Rzeczypospolitej Polskiej w kolekcji Emeryka Hutten Czapskiego i w innych zbiorach. T. I. Mapy XV–XVI wieku, opracował Wojciech Kret. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, 164, s. +37 reprodukcji map.

Rok ubiegły zapisał się w dziejach polskiej historii kartografii nader pomyślnie. Badacze, kolekcjonerzy i miłośnicy dawnych map otrzymali do rąk parę nowych, bardzo interesujących i ważnych publikacji z tej dziedziny¹. Niewątpliwie należy do nich również pierwszy tom katalogu Wojciecha Kreta, przedwcześnie zmarłego, świetnego, dociekliwego badacza, który dzięki temu opracowaniu wszedł na trwałe do grona czołowych historyków kartografii, i to nie tylko polskiej. Po jego śmierci prace redakcyjne dokończyła Teresa Paćko. Całość została zaplanowana na trzy tomy. Rzecz ukazała się staraniem Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, w zupełnie przyzwoitym – jak na tego typu specjalistyczne wydawnictwo – nakładzie 2000 egzemplarzy. Słowa uznania należą się ponadto oficynie Ossolineum za solidną stronę edytorską książki oraz załączonych do niej aż 37 jednobarwnych reprodukcji map, w tym kilku wieloarkuszowych, formatu około 33×42 lub 42×65 cm.

Na właściwe, katalogowe opracowanie Wojciecha Kreta składają się dwie podstawowe części, obie usystematyzowane w sposób chronologiczny, mianowicie:

1. Katalog 82 piętnasto- i szesnastowiecznych map Rzeczypospolitej Polskiej, znajdujących się w rzymskiej kolekcji Emeryka Hutten Czapskiego (s. 15–56).

2. Załącznik (nazwany przez autora *appendixem*), obejmujący ważniejsze, pochodzące również z wymienionych wyżej dwóch stuleci, mapy ówczesnej Rzeczypospolitej, zgromadzone w innych głośniejszych zbiorach zagranicznych (s. 57–146). Zaprezentowano tu przeszło dwie setki opracowań kartograficznych.

Zasadniczą partię katalogu poprzedzają przedślowie i przedmowa. Pierwsze z nich, pióra samego twórcy i właściciela kolekcji, Emeryka Hutten Czapskiego – podaje historię powstania zbioru. Natomiast druga – napisana przez Marię Kielczewską-Zalewską – omawia między innymi znaczenie tej unikalnej kolekcji dla badań nad przeszłością dawnych map Polski, jej rolę w naszej nauce w ogóle tudzież ogromną wartość dla polskiej kultury. Posługiwanie się katalogiem ułatwiają: indeks osób (prawie czterysta nazwisk) który jednak nie obejmuje autorów opracowań cytowanych w bibliografii; wykaz literatury, liczący ponad dwieście najważniejszych pozycji z zakresu historii kartografii na świecie; wreszcie spis załączonych do katalogu reprodukcji map, stanowiących niezwykle trafnie dobrany pakiet ilustracji, przy czym 16 z nich (w tym 1 dwuarkuszowa) odnosi się do kolekcji, a 12 do *appendixu* (z tego 1 czteroarkuszowa, 1 trzyarkuszowa i 3 dwuarkuszowe). W sumie reprodukcje te tworzą coś w rodzaju małych, podręcznych monumentów dawnych map Polski; a już na pewno przybliżają chwilę ich powstania i opublikowania.

¹ Np.: B. Krassowski: *Topograficzna karta Królestwa Polskiego (1822–1843)*. "Zabytki Polskiej Kartografii" Zeszyt 1. Warszawa 1978; W. Wernerowa: *Bibliografia polskiej historii geografii i kartografii 1970–1975*. Wrocław 1978; A. Rogalanka, T. Ruszczyńska: *Źródła kartograficzne do dziejów Poznania. Katalog Wystawy*. Poznań 1978.

Kolekcja Emeryka Hutten Czapskiego jest jednym z największych prywatnych zbiorów dawnych map naszego kraju. Obejmuje ona 772 karty historycznego terytorium państwa polskiego, pochodzące z okresu od ostatnich dziesięcioleci XV do połowy XIX wieku. Rzecz jasna – głębsza, merytoryczna ocena zbioru, niezależnie od jego niewątpliwiej, ogromnej wartości – wymaga dokładniejszych studiów. Nie czuję się również na siłach, nie mam wprost odwagi pisać o samym twórcy kolekcji. Czytelnik musi osobiście przejrzeć jego przedślowie, aby właściwie pojąć, by należycie zrozumieć człowieka, który tę kolekcję stworzył i pobudki z jakich to uczynił; człowieka, dla którego kolekcja ta jest poważną częścią życia; życia burzliwego i o jakże zmiennych kolejach losu.

Podobnie jest z merytoryczną oceną katalogu. Ale w gruncie rzeczy nie o to przecież tu chodzi. Wojciech Kret przytacza na stronicach swego fundamentalnego opracowania takie morze informacji, podaje taki ogrom faktów, osadzających przy tym wiedzę o piętnasto- i szesnastowiecznych mapach Polski niezwykle mocno w całość ówczesnej kartografii europejskiej, że podejmowanie z nim polemiki w sprawach bardziej szczegółowych czy hipotetycznych w skromnej recenzji mija się w zasadzie z celem – chociaż być może się myłę. Zostawmy więc ją przyszłym badaczom, specjalistom od różnych zagadnień i problemów.

Łącznie wspomniane wyżej obie podstawowe części omawianej książki stanowią swoisty przegląd ważniejszych opracowań kartograficznych dotyczących obszaru historycznej Polski, znajdujących się w rozmaitych bibliotekach i zbiorach zagranicznych. I to jest główną, nieprzemijającą jej wartością. Koresponduje ona doskonale także ze znanym wielotomowym katalogiem profesora Mariana Łodyńskiego².

Przyjęta zaś przez autora forma opisu map, uzupełnianego dosyć często szeroką – momentami nawet bardzo szeroką – interpretacją naukową oraz bogatą bibliografią, czynią z tej książki również pewien rodzaj wstępnego przewodnika dla wszystkich interesujących się przeszłością kartografii Polski, a równocześnie niezmiernie ułatwiają korzystanie z niego badaczom-profesjonalistom. Dodajmy, że Wojciech Kret wyzyskał literaturę przedmiotu aż do połowy lat siedemdziesiątych, jest przeto świadom najnowszych osiągnięć naukowych w dziedzinie tak powszechnej, jak i polskiej historii kartografii. Nic zatem dziwnego, że niejako mimochodem wskazuje on wyjątkowo trafnie – jak mi się wydaje – na potrzeby dalszych badań, na istniejące jeszcze tu i ówdzie większe lub mniejsze luki w naszej wiedzy o dawnych mapach Polski. Są to bardzo cenne sugestie.

Dlatego też na ukazanie się następnych dwóch tomów katalogu z niecierpliwością i dużym zaciekawieniem oczekują nie tylko bibliotekarze i archiwiści, ale przede wszystkim badacze oraz nieco większe grono miłośników dawnych map. Chyba Wydawca nie każe nam czekać zbyt długo?

Julian Janczak
(Wrocław)

Bogusław Krassowski: *Topograficzna karta Królestwa Polskiego (1822–1843)*. "Zabytki Polskiej Kartografii" Zeszyt 1 Warszawa 1978. 60 arkuszy 47×62 cm + 38 s. + skorowidz.

Zakład Zbiorów Kartograficznych Biblioteki Narodowej, a ściślej mówiąc jego ruchliwy kierownik – Bogusław Krassowski – podjął w ostatnich latach niezwykle interesującą inicjatywę opracowania stosunkowo taniej, podręcznej reedycji najwartościowszych dawnych map i planów polskich. Pozwala na to dzisiejsza rozwinięta technika drukarska. Chodzi przy tym o całą serię wydawniczą, którą nazwano skromnie "Zabytki Polskiej Kartografii". Docelowo przewiduje się ją na jakieś 30 zeszytów map i 10 zeszytów planów. To bardzo cenny pomysł, zasługujący ze wszech miar na poparcie!

² M. Łodyński: *Centralny katalog zbiorów kartograficznych w Polsce*. Zeszyt 1–4. Warszawa 1961–1968.